1

Мав три дочки господар. Прекрасна, як весна,
Учителя кохала з тих дочок трьох одна,
Та лицаря-англійця побачила вона —
І він її скорив.

Кохання із коханням розпочало двобій:
Учитель а чи лицар — хто більш до серця їй?
Втрачати не хотілось красуні чарівній
Нікого — просто плач!

Хоч жаль, обрати мусить когось із них вона,
Адже не може бути на двох одна жона, —
Отож дістав англієць у спину штурхана.
Оце така напасть!

Отак мистецтво зброю перемогло в борні,
Наука пожинає трудів плоди рясні:
Гай-гай, радіє вчений вродливиці-жоні!
І пісні тут кінець.

2

Раз на рік цвіте весна,
Для кохання теж одна, —
Ружу вбачив я палку;
Вітер віяв на лужку
І, незримий, поміж трав
Ніжно квітку цілував.
І в бентезі молодій
Квітці я сказав тоді:
— О, коли б, як він, я міг
Жар відчути щік твоїх.
Руки зв'язує зарок,
Я не можу рвать квіток!

Клятва зайва молодим:
Любо ружі рвати їм.
Не візьміть за гріх, молю,
Що від клятви одступлю.
Ради тебе Зевс би сам
Позабув свій божий сан
І Юнону огрядну,
Щоб кохать тебе одну *.
* Пісня Дюмена з комедії "Марні зусилля кохання" (IV, 3). Переклав Михайло Литвинець.

3

Пропав приплід,
І недорід,
Та й інших бід
Ще вистачає.
Лиха година!
На все причина
Одна-єдина:
Тебе немає.
Не до танців і пісень мені,
За коханою тужу всі дні,
Бо мене покинула вона —
Ось присяги в вірності ціна!
Отак ураз
Весь світ погас.
Гай-гай, Фортуно, дамо вередлива!
І, певний в цім,
Кажу я всім:
За чоловіка жінка більш зрадлива.

В душі журба —
Така ганьба:
Любов раба
Свого лишила.

І серце плаче
Моє юначе —
Самі невдачі,
І жде могила.
І сопілка не склика овець,
І дзвенить тужливо бубонець,
Не стрибає пес мій, як колись,
Наче й в нього біди завелись.
Лиш виє він,
Як на загин,
Коли я скаржусь на неласку долі.
Мої жалі
Звучать в імлі,
Мов крики ранених на ратнім полі.

Змовк шум струмків,
Пташиний спів,
Нема плодів —
О, як тужливо!
Все у відчаї —
Отари й зграї
Німф, що у гаї
Сидять лякливо.
Все, що звеселяє пастухів,
Всі забави, танці, ігри, спів,
Все, від чого грала в жилах кров, —
Все ніщо, як згинула Любов!
Прощай, прощай,
Кохана! Знай:
Страждатиму я від твоєї зради.
Жахливий сон!
Я, Корідон,
Самотній, і нема мені розради.

4

Коли зустрів кохану ти
Й намірився завоювати,
То треба мудрість зберегти,
Щоб не зазнати болю втрати.
Відкрий тому свою причину,
Хто має розум і дружину.

Почнеш освідчення свої —
Дивись, не перебрати б міри
І не сполохати її,
Лестивим-бо немає віри,
А просто їй скажи: без краю
Тебе, голубонько, кохаю.

Якщо насупиться — дарма:
За день забуде про образу,
Ще й пожаліє тайкома,
Чому не вислухала зразу.
Назавтра ж дужче, ніж учора,
Картатиметься, що сувора.

Нехай лютує і кипить,
Хай каже ні, хай гострословить,
Але настане врешті мить,
Коли вона піддасться й мовить:
"Коли б нам сил, як чоловіку,
То ви не мали б нас довіку".

Вважай: щоб досягти мети,
Усі шляхи й путі хороші.
Нехай почує: щедрий ти
І легко витрачаєш гроші.
Ніякі мури чи ворота
Не вистоять супроти злота.

Неначе вірний лицар, їй
Служи без докору і зради.
Про інших думати не смій,
Аж поки в ній не знайдеш вади.
А прийде час — ти не барися,
За діло сміливо берися.

Чимало є у любих дам
В запасі примх і хитрування.
Цих штук не зрозуміти нам, —
Як показного небажання,
Так і всієї поведінки:
Нічого "ні" не значить в жінки.

У них на думці тільки гріх,
Хоч покомизитись охота.
Хіба що старість спинить їх,
Але не святість і не цнота.
Коли б цілунком вдовольнились
То жінка б з жінкою вінчалась.

Та годі! Вчує ще мене
Кохана, як я розспівався,
І вуха так мені намне,
Аби язик не теліпався!
Все ж зашаріються дівиці:
Я видав їхні таємниці.

5

Моєю будь, мене кохай!
Нас на землі чекає рай —
Якої сповнені краси
Поля, і гори, і ліси!

Згори побачимо усе:
І як вівчар овець пасе,
І як біжать-дзвенять струмки,
Де славлять нас в піснях пташки.

Зроблю я ложе із квіток,
Тобі з троянд сплету вінок,
Спідницю з трав тобі зів'ю,
Оздоблю миртом по краю.

Підуть на пояс плюш і крин,
На пряжки — перли та бурштин.
Земний бажаєш мати рай —
Моєю будь, мене кохай!

ВІДПОВІДЬ
Якби ж то був новий цей спів,
І вірне слово пастухів,
В земний повірила б я рай,
Сказала б: я твоя, кохай!

6
В травні, сонячного дня,
Вийшов погуляти я
І у миртовім гайку
Сів спочити в холодку.
Кожна пташка і зело —
Все співало і цвіло,
Прагло радості й забав,
Соловей лиш сумував —
Мов покинутий всіма,
Мов нікого тут нема,
Він, сховавшись у гіллі,
Виливав свої жалі:
"Тірлі, тірлі, ф'ю, ф'ю, ф'ю" —

Пісню так співав свою.
І стогнання це сумне
Довело до сліз мене,
Бо, почувши солов'я,
Свій талан згадав і я,
І зітхнув: твоя печаль
Тут без відгуку, на жаль!
Гай не чує і мовчить,
Звір не спиниться й на мить,
Цар Пандіон вже помер,
Друзі всі в клітках тепер,
В інших — співчуття нема,
Сподіватися дарма.
Я ж, мій пташе, як і ти,
Знаю тугу самоти:
Блиснувши на певний час,
Доля обманула нас.

Повно лестунів навкруг,
Та лестун в біді не друг,
Бо вітрець — його слова.
Рідко справжній друг бува:
В тебе золота не брак —
Зватись другом ладен всяк;
Гроші вийшли — і тоді
Сам залишишся в біді.
Хай гультяй ти й марнотрат,
Лестунам ти друг і брат.
"Справжній цар!" — кричать вони,
Ті друзяки-лестуни.
Маєш пристрасть згубну ти —
Раді в ній допомогти;
Ласий вельми до жінок —
Цей підтримають порок.
Доля ж зрадить хоч би раз —

Всі покинуть водночас,
І не чути добрих слів
Від того, хто так лестив!
Тільки справжній друг завжди
Визволить тебе з біди,
І йому твій біль болить,
Ти не спиш —і він не спить,
А душа твоя в журбі —
Він сумує і собі.
Друга відрізниш без слів
Від облесних ворогів.

Післямова

Із невеликих поем і циклів віршів "Скарги закоханої", "Пристрасний пілігрим", "Пісні для музики" та "Фенікс і голубка" не всі, як вважає дехто з дослідників, належать перу Шекспіра.

Історія їх публікації така. Цикл сонетів "Пристрасний пілігрим" (21 сонет) був виданий 1599 р. Вільямом Джаггардом. Автором віршів, що ввійшли до збірника, було названо Шекспіра. Цикл розпадався на дві частини. Після п'ятнадцятого сонета стояв підзаголовок: "Сонети на різну музику". Цього поділу дотримуються і досі в усіх авторитетних виданнях Шекспіра. Під назвою "Пісні для музики" вірші виділено і в радянських публікаціях творчої спадщини поета.

Друге видання "Пристрасного пілігрима" збереглося не повністю. Утретє сонети були перевидані В. Джаггардом 1612 р. під назвою "Пристрасний пілігрим, або Кілька любовних сонетів, якими обмінялись Венера і Адоніс, заново виправлене й доповнене Вільямом Шекспіром. Трете видання, до якого заново додано два любовних послання, перше від Паріса Єлені та відповідь Єлени Парісу. Надруковано Вільямом Джаггардом. 1612". Послання Паріса і Єлени, безперечно, не належать Шекспірові. У 1609 р., тобто до видання Джаггарда, послання були надруковані у книзі Т. Хейвуда "Британська Троя" (№№ 197 і 215).

На основі текстологічного аналізу сонетів було прийнято таку схему авторства у "Пристрасному пілігримі":

1. Шекспір (у "Сонетах" вірш 138).

2. Шекспір (у "Сонетах" вірш 144).
3. Шекспір. Сонет Лонгвіля з "Марних зусиль кохання" (IV, 3).
4. Автор не встановлений.
5. Шекспір. Сонет Бірона з "Марних зусиль кохання" (IV, 3).
6. Автор не встановлений.
7. Автор не встановлений.
8. Річард Барнфілд (1574-1627).
9. Автор не встановлений.
10. Автор не встановлений.
11. Бартолом'ю Гріффін. Сонет із віршового циклу Гріффіна "Фідесса", 1596.
12. Можливо, Томас Делоні (1540-1600?).
13. Автор не встановлений.
14. Автор не встановлений.
В "Піснях для музики":
1. Можливо, Роберт Грін (1560?-1592).
2. Шекспір. Пісня Дюмена з "Марних зусиль кохання" (IV, 3).
3. Автор не встановлений. Вірш був уже опублікований 1597 р. в збірці творів композитора Т. Уїлкса. Ім'я поета не було зазначене.
4. Автор не встановлений.
5. Крістофер Марло. "Відповідь", яка існувала в повнішому варіанті, була створена, певно, Уолтером Ралі (1552?-1618).
6. Річард Барнфілд. Із книги "Вірші в різних настроях" (1598).
[798]
"Фенікс і голубка" вперше опублікована в збірці "Жертва кохання, або Скарга Розалінди" (1601) Роберта Честера. Певно, збірка була присвячена покровителю Р. Честера Джону Солсбері. Книгу надрукував земляк Шекспіра В. Філд для видання Е. Бланта.
Невеликі поеми і цикли віршів "Скарги закоханої", "Пристрасний пілігрим", "Пісні для музики" та "Фенікс і голубка" цікаві саме як зразки ліричної поезії епохи Відродження.
Після поеми Честера був надрукований такий текст: "Далі йдуть різні поетичні спроби на той же сюжет, тобто про голубку і фенікса. Написані найкращими і найзначнішими з наших сучасних письменників, чиї імена підписані під їх власними творами, ніколи раніше не друкованими..."

Крім поеми Честера, у збірнику надруковано ще 14 віршів, серед них "Фенікс і голубка" Шекспіра. Поема опублікована без назви.
Згідно з гіпотезою радянського дослідника І. Гілілова, в цій поемі та в інших творах збірника йдеться про голуба і птаха фенікса — алегоричні назви, під якими виведені Роджер Меннерс та дочка поета Ф. Сідні Єлизавета.
Поема "Скарги закоханої" була включена до збірки шекспірівських "Сонетів", виданих 1609 р. Провідний англійський шекспірознавець Е. К. Чемберс вважає авторство Шекспіра сумнівним. Як гадають деякі вчені, автором поеми міг бути поет Дж. Чапмен. Є й інші концепції, відповідно до яких авторство Шекспіра не заперечується.
Питання авторства деяких творів, таким чином, і далі мають дискусійний характер. Думки шекспірознавців не завжди збігаються. Прикладом цьому може бути полеміка, що розгорілася останнім часом, коли готувався до друку цей шеститомник, з приводу знайденого сучасним молодим американським дослідником Г. Тейлором у фондах Бодліанської бібліотеки в Оксфорді вірша "Що робить?". Під ним стоїть прізвище Шекспіра. Та оскільки нема певності, що він справді належить Шекспірові, а вірш цікавий і вартий уваги, вміщено його в "Додатку", після "Приміток" (у перекладі Дмитра Павличка).
Олена Алексєєнко